

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Voutilainen, Miikka

Title: Amerikka, pelkäätkö pimeää?

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Voutilainen, 2018

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Voutilainen, M. (2018, 7.9.2018). Amerikka, pelkäätkö pimeää?. What the Hela?.
<https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/hela/ajankohtaista/blogi/amerikka-pelkaatko-pimeaa>

07.09.2018

Amerikka, pelkäätkö pimeää?

Miikka Voutilainen

Kävelen mielelläni. Jos matka on suinkin taittavissa jalan, katson mieluiten reitin kartasta ja kävelen sen sijaan, että selvittäisin julkisen liikenteen käytön paikallisia erityispiirteitä.

Tutkijavierailin Kaliforniassa talvisydäimestä loppukesään. Tyypillisin kohtaamani arkinen ongelma liittyi siihen, ettei Yhdysvaltoja ole suunniteltu käveltäväksi. Jalkakäytävät (jos sellaisia edes on) saattavat loppua kesken ja junaradan toisella puolella oleva ruokakauppa muuttuu haavekuvaksi. Kevyen liikenteen väylää ei tietenkään ole rakennettu perillevievän maantietunnelin varteen.

Ei ollutkaan yllättävää, että kävelemisestä tuli usein sivuttu kahvipöytäkeskustelun aihe. Erään naisen parkaisu ("John, kuulitko mitä hän teki!?"), käveltyäni Sacramenton liepeen ulkoiluvälineliikkeeseen, tuli tästä huolimatta yllätyksenä.

Vaikka yhä edelleen pidän hänen reaktiotaan liioiteltuna, retkeni jälkeen ymmärrän paremmin amerikkalaisten kummastusta jonkun

kävellessä kaupungin laidalle. Kartalla täysin järkevältä näyttänyt reitti veikin läpi repsahtaneiden teollisuusalueiden ja autioiden puistojen sekä ali moottoritieasfaltojen. Tämä kaikki muodosti kodittomien asuinalueen, jota ei voi kuvailla kuin termillä "hökkelikylä" tai "slummi".

Kyse ei tietenkään ole sacramentalaisesta erityisyydestä. Sama lohduton näkymä on vastassa jotakuinkin kaikissa vähääkään suuremmissa kaupungeissa missä tontit päättyvät, missä rakennettujen alueiden väliin muodostuu katveita ja missä pellot tai joutomaat rajautuvat liikenneväyliin.

Amerikalla ei mene hyvin. Virallisen arvion mukaan yksittäisenä yönä vuonna 2017 maassa oli 550 000 koditonta, joista 21 prosenttia lapsia. Tällainen yö-piste-estimaatti antaa kuitenkin kaunistellun kuvan todellisuudesta: on arvioitu, että jopa 8 % (noin 25 miljoonaa ihmistä) maan väestöstä on jossain elämänsä vaiheessa ollut kodittomana.

Kun vielä vuonna 1987 tutkijat Richard Freeman ja Brian Hall saattoivat kysyä, oliko Ronald Reaganin alkukauden laman aiheuttama kodittomuuden kasvu väliaikaista, nykyään tuskin kukaan uskoo massakodittomuuden katoamiseen lähitulevaisuudessa, jos koskaan.

Massakodittomuuden väliaikaisuuteen uskomisen oli 1980-luvulla jokseenkin perusteltua: Yhdysvallat oli vielä edellisellä vuosikymmenellä ollut verrattain tasa-arvoinen maa. Hieman ennen Jimmy Carterin kauden alkua ylimmälle tuloprosentille meni alle kymmenes kaikista tuloista. Näin mitattuna esimerkiksi Ranska, Kanada ja Saksa olivat Yhdysvaltoja eriarvoisempia. Tuulet ovat sittemmin tunnetusti kääntyneet: Barack Obaman toisen kauden kääntyessä iltaansa rikkain sadasosa keräsi jo noin 20 prosenttia kaikista tuloista.

Turistit ja todellisuus San Franciscossa. © Miikka Voutilainen.

Vaikka eriarvoisuus on kasvanut läpi länsimaailman kuluneen 40 vuoden aikana, Yhdysvalloissa kuilu rikkaiden ja muiden välillä on revennyt syvemmäksi ja nopeammin kuin muualla. Tätä poikkeuksellisuutta länsimaisten teollisuusvaltojen joukossa korostivat myös taloushistorioitsijat Peter Lindert ja Jeffrey Williamson vuonna 2016 julkaistussa teoksessaan *Unequal Gains*. Heidän mukaansa Yhdysvallat ei ollut näin eriarvoinen maa edes 1700-luvulla eivätkä rockefellerit, carnegiet tai vanderbiltit pystyneet uneksimaan nykyisenlaisesta tulojen keskittymisestä ylimmille yhteiskuntaryhmille.

Monet amerikkalaiset tapaavat kuitata nämä havainnot sanomalla, että eriarvoisuudesta huolimatta Yhdysvalloissa on edelleen mahdollisuus edetä sosiaalisen portaikon läpi. Cornellin yliopiston tutkijat Shai Davidai ja Thomas Gilovich kartoittivat vuonna 2015 maanmiestensä käsityksiä tuloliikkuvuudesta, ja löysivätkin amerikkalaisen eetoksen *self-made manin* elossa ja hyvinvoivana. Heidän tutkimuksessa havaittiin, että ihmiset yleisesti ottaen uskoivat, että Yhdysvalloissa on sosiaalista liikkuvuutta enemmän ylös- kuin alaspäin ja että ihmiset systemaattisesti yliarvioivat ylöspäin suuntautuvan sosiaalisen liikkuvuuden mittakaavan. Oikeistolaiset uskovat vasemmistolaisia enemmän sosiaalisen etenemisen mahdollisuuksiin.

Tämänkaltaiset tutkimukset auttavat ymmärtämään, miksi monet amerikkalaiset ajattelevat markkinamekanismin tuottavan parhaan ja oikeudenmukaisimman resurssien jakauman, ja miksi julkiseen valtaan ja verottajaan suhtaudutaan karsastaen.

Suuri amerikkalainen paradoksi kuitenkin on, miksei kaikkialla näkyvä köyhyys ja kodittomuus korjaa virhekäsityksiä ja muutu toimiksi eriarvoisuutta vastaan. Jos tuloeroja pidetään sosiaalisen etäisyyden mittana, riittävän suurien tuloerojen voisi kuvitella ravistelevan yhteiskuntaa tulonsiirtojen ja sosiaalisten turvaverkkojen tarpeellisuuteen.

Eräs selitys passiivisuudelle piilee ihmisten käsityksissä talousjärjestelmän toiminnasta. Ihmisen uskoessa, että yhteiskunta on oikeudenmukainen ja markkinamekanismi tehokas, tuntuu oma etuoikeutettu asema reilulta, ja köyhät syyllisiltä omaan tilaansa tai vastavuoroisesti elävänsä valitsemaansa elämää.

Kokeelliset havainnot ovat vahvistaneet, että eriarvoisuuden ja köyhyyden kohtaaminen ei lisää ihmisten auttamishalua ja empatiaa, päinvastoin. Harvardin yliopiston tutkija Melissa Sands toteutti kokeellisen tutkimuksen, jossa sattumanvaraisilta ihmisiltä pyydettiin allekirjoituksia vetoomukseen rikkaiden verotuksen kiristämiseksi. Koehenkilöt olivat selvästi haluttomampia allekirjoittamaan tulonjakoa tasaavaa aloitetta tilanteissa, joissa vetoomuksen esittäjän lähiympäristöön istutettiin koditonta esittänyt näyttelijä. Placebo-ryhmältä pyydettiin allekirjoitusta muovipussien kieltämiseksi; näillä ei ollut vaikeuksia sitoutua moiseen köyhänkään läheisyydessä.

Eriarvoisuus eriyttää. Siinä missä Suomessa ei ole tavatonta istua kansanedustajan vieressä junassa, on Yhdysvalloissa julkisen liikenteen käyttäjäkunta voittopuoleisesti vähäosaisia; riittävän varakkaat luovat ruuhkia autoillaan. Jos on pakko jalkautua kadulle, koiransa kanssa nukkuvan kodittoman voi aina kiertää.

Illan tultua päiväsaikainen kodittomien väistely muuttuu katujen välttelyksi. Laatumieheksi *The Economist* koosti kuluneena kesänä laajan kansainvälisen aineiston, jonka mukaan voimakkaimmin tuloerojen kasvusta kärsivä yhteiskunnallinen muuttaja ei ole luottamus viranomaisiin, omaisuuden suoja tai fyysinen turvallisuus vaan ihmisten uskallus kävellä yksin kotiin.

Pimeän myötä kadut autioituivat myös Kaliforniassa. Joskus en ollut aivan varma oliko kotikaupunkini Davis maan rikkaimman osavaltion liberaaleimpia kolkkia vai jonkinsortin karkulainen Wes Cravenin tai John Carpenterin mielikuvituksesta. Huudosta pimeässä ei tee mieli ottaa selvää. Eihän sitä tee kukaan muukaan.

Miikka Voutilainen on taloushistorian tutkijatohtori ja vieraili University of California, Davisissa tammikuusta elokuuhun. Tutkijavierailunsa kauniimman puolen hän on tallentanut **Instagramiin**.

KIRJALLISUUTTA

- Davidai, Shai ja Gilovich, Thomas (2015). Building a more mobile America – One income quintile at a time. *Perspectives on Psychological Science*, 10:1, s. 60-71.
- Freeman, Richard B. ja Hall, Brian (1987). Permanent homelessness in America? *Population Research and Policy Review*, 6:1, s. 3-27.
- Human Rights Council (2018). *Report of the Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights on His Mission to the United States of America*. Viitattu 5.9.2018.
- Lindert, Peter H. ja Williamson, Jeffrey G. (2016). *Unequal Gains. American Growth and Inequality since 1700*. Princeton: Princeton University Press.
- National Law Center on Homelessness and Poverty (2014). *No Safe Place: The Criminalization of Homelessness in U.S. Cities*. Washington, DC. Viitattu 5.9.2018.
- Sands, Melissa L. (2017). Exposure to inequality affects support for redistribution. *PNAS*, 114:4, s. 663-668.
- The Economist (2018). *The stark relationship between income inequality and crime*. 7.6.2018. Viitattu 5.9.2018.